

Смульсон М.Л.

доктор психологічних наук, професор

Мещеряков Д.С.

молодший науковий співробітник

Назар М.М.

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

(Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України)

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУ І СУБ'ЄКТНОСТІ ДОРΟΣЛИХ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Замість біхевіоральної та когнітивістської парадигм дистанційної освіти зараз виникає нова дистанційна освітня педагогіка і психологічна психологія, засновані на соціально-конструктивістських поглядах на навчання. У межах соціально-конструктивістського підходу основні психологічні проблеми створення та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій визначаються наявністю *віртуального освітнього середовища*. Під віртуальним освітнім середовищем ми розуміємо весь комплекс контенту розміщених в Інтернеті різноманітних навчальних та інших матеріалів: курсів, як систематичних, які відповідають навчальним програмам середніх та вищих навчальних закладів, курсів підвищення кваліфікації тощо, так і «не програмних», випадкових, розрізнених, так званих «тренінгових», а також інформаційних матеріалів, навчального контенту на сайтах іншого (найрізноманітнішого) спрямування і в соціальних мережах. Інакше кажучи, йдеться про контент Інтернету, який може бути використаний з навчальною метою (а може і не бути використаний таким чином). Той зміст (тобто ті курси і сайти), з яким працює певний суб'єкт, є його власним *віртуальним освітнім простором*, самостійно створеним, побудованим із доступних йому в Інтернет-середовищі цеглинок. Ясно, що кожен користувач будує власний простір по-різному, відповідно до мети, готовності до саморозвитку та наявності проекту саморозвитку, рівня мотивації і навіть рівня комп'ютерної грамотності.

Побудова власного розвивального віртуального простору з наявних (запропонованих) можливостей є також і засадою профілактики Інтернет-адикції.

Тому безумовним є розвивальний потенціал психологічно обгрунтованого дистанційного навчання для безперервної освіти, зокрема, освіти дорослих і людей похилого віку. Розроблено відповідні теоретико-методологічні основи і технології (Інтелектуальний розвиток дорослих у віртуальному освітньому просторі : монографія [Електронний ресурс] / М.Л. Смульсон, Ю.М.Лотоцька, М.М.Назар, П.П.Дітюк, І.Г.Коваленко-Кобилянська [та ін.]; за ред. М. Л. Смульсон. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 221 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10064/>). Провідною метою тут є розвиток інтелекту, самостійності і суб'єктності у віртуальному освітньому просторі. Інтелект розглядається як цілісне (інтегральне) психічне утворення, яке відповідає за породження, конструювання і перебудову ментальних моделей світу шляхом постановки і розв'язування задач. Критеріями інтелектуального саморозвитку є ампліфікація та перетворення ментальних моделей світу, структурно-функціональне коаліціювання інтелекту, якісні зміни у змісті та наборі інтелектуальних дій, підсилення інтерпретаційних та реінтерпретаційних можливостей суб'єкта. Провідні сучасні тенденції навчання дорослих, з одного боку, ґрунтуються, а, з іншого, спрямовані на створення розвивальних середовищ інтелекту дорослих.

Найважливішим сучасним принципом навчання дорослих вважають залучення учнів до планування та імплементації власної учінневої діяльності. Цей процес починається з оцінки потреб, при якій цільова аудиторія допомагає визначати програмні цілі, і продовжується протягом усього періоду учінневої діяльності до фази оцінки. Він відповідає аспекту ініціації інтелектуальної діяльності, яким є самостійне бачення і постановка задачі в діяльності.

Наступний принцип – це підхід до досвіду дорослого учня як до навчального ресурсу (тобто орієнтація на інтелект дорослого, який розуміється як форма ментального досвіду). Адже готовність до учіння виростає саме із

життєвих або професійних задач і проблем. Конкретні життєві ситуації і перспективи, які дорослі приносять до навчального класу, можуть безумовно створити багатий резерв для навчання.

Ще один важливий принцип - культивування так званого самоуправління в учня, яке, безумовно, тісно пов'язане з самопроекуванням і саморозвитком. Навчання дорослих має бути орієнтовано на розвиток суб'єктів з потенціалом самоуправління, або, інакше, самодостатніх (емпауерментних) дорослих. Інакше кажучи, навчання дорослих має бути орієнтоване на становлення внутрішнього локусу контролю, відповідальності і готовності до подальшої самоосвіти і саморозвитку. Як відомо, в процесі такого становлення принципову роль відіграє така інтелектуальна метакогніція, як рефлексія.

Важливим є створення психологічного клімату, який надихає і підтримує учіння. Відповідне середовище характеризується довірою і взаємною повагою між учителем і учнями, підвищує самооцінку. При цьому середовище не є вільним від конфліктів, однак конфлікти вирішуються таким чином, що для учня з'являються нові перспективи, інакше кажучи, використовуються інтелектуально-творчі підходи до вирішення конфліктів.

Нарешті, до процесу навчання і учіння вноситься дух співробітництва. При цьому ролі учителя й учня виявляються взаємозамінними. Ясно, що на вчителі лежить відповідальність за управління учіннєвою діяльністю, однак у дорослому середовищі кожен має, чому вчити і чому навчитися від інших. Тут спрацьовує такий механізм навчання, як динамічний розподіл функцій між учнем і вчителем, який в ситуації дорослого учня може досягати свого найвищого прояву, а саме самонавчання.

У навчанні дорослих широко використовуються малі групи (у нас – групи у соціальних мережах), адже саме адекватне структурування аудиторії дозволяє всім бути залученим до дискусії і спробувати різноманітні ролі. З іншого боку, в цьому процесі інтелект розвивається також і на ґрунті специфічних задач – задач на спілкування і спільну діяльність.